

Esiintyykö *s*-latiivi permiläisissä kielissä?

Suomen *s*-latiivilla (*alas*, *kauas* jne.) on vastineita ainakin mordvassa (illatiivi) ja tšeremississä (*š*-päätteinen ns. lyhyempi illatiivi, jonka pohjalta on ilmeisesti kehittynyt *eš*-päätteinen latiivi, vrt. БЕКЕ FUF XXII 130, alam.): mord. *moda-s* 'maahan', tšer. *βüöδ-š* 'veteen', *βüöδ-eš* id. Lapin adverbeihin kuuluva ns. *s*-latiivi (*vuolas* 'alas', *gukkas* 'kauas') sen sijaan ei suoranaisesti rinnastu mainittuihin muotoihin, koska se on joko alkuperäinen **kse*-translatiivi tai — ehkä luultavammin — translatiivin ja vanhan *s*-latiivin yhtymää, siis sekakaasus. Translatiiviin viittaa 2. tavun vokaaliedustus, mutta toisaalta inarinlapissa näiden adverbien kvantiteettisuhteet ovat samanlaiset kuin alkuperäisten kaksitavuisten sanojen, esim. *olōs* 'ulos', ei **olōš*, kuten **ulyokse*-translatiivin edustajan odottaisi ääntyvän.

Etenkin aikaisemmin ajateltiin usein, että *s*-latiivit olisivat muuallakin kuin lapissa vain translatiivien kuluneita variantteja; näin esim. AHLQVIST, BUDENZ, FRIIS, WIKLUND, BUBRIH ja empien GENETZ, ks. Wiklund, MNy. XXIII 322 ja ARISTE Eesti NSV Teaduste akadeemia toimetised 1954, III kd., nr. 1 s. 41—, joissa kirjallisuusviittauksia. Kun *s*-latiivi ja translatiivi ovat selvästi toisistaan erillään sekä itämerensuomessa että mordvassa, on tällaisen käsityksen erheellisyys ilmeinen. Sen osoitti jo SETÄLÄ ÄH 167—169.

On täysi syy katsoa, että suomalais-volgalaisten kielten sisäpaikallissijain tunnus *s* (> tšer. *š*) on syntynyt juuri puheena olevasta latiivisuffiksista. Tätä mieltä ovat olleet mm. Setälä, ÄH 168, SZINNYEI FUS² 66, TOIVONEN FUF XXVIII 14, Ariste, mts. 46, SEREBRENNIKOV Osnovnye linii razvitija padežnoj i glagoľnoj sistem v uralskih jazykah 26, epäröiden RAVILA FUF XXIII 45—46 ja HAKULINEN SKRK² 94. Myös TAULI yhdistää mainitut kaksi suffiksia, mutta arvelee *s*:n olleen vielä johtimen luonteinen siihen aikaan, kun se alkoi kehittyä sisäpaikallissijojen tunnukseksi, ks. FUF XXXII 208. On tuskin tarpeen ajatella näin, sillä onhan erilaisten taivutussuffiksien yhteenkasautuminen mitä tavallisin ilmiö. Yleisestä linjasta ehkä hiukan erillään on COLLINDERIN kanta. Hän on nimittänyt *s*-tunnusta paikallisuutta osoittavaksi formantiksi (UJb. XXIV: 3—4 s. 11) ja pitänyt mahdollisena — Taulin käsitystä lähestyen —, että sen lähin vertauskohta olisi johdin, nim. *ete(h)inen*-tyyppisissä sanoissa esiintyvä **s*; ks. mp. sekä Introdution till de uraliska språken 159. Tämä selitys puuttuu viimeksi mainitun oppikirjan äskettäin ilmestyneestä englanninkielisestä laitoksesta An Introduction to the Uralic Languages. Wiklund kritikoi aikoinaan ankarassa sävyssä latiivin *s*:n ja sisäpaikallissijain tunnuksen yhdistämistä (MNy. XXIII 322—), mutta hänen perustelunsa oli heikkoa, osittain oudostuttavan mielivaltaista.

Sm.-volg. kielten latiivin päätteellä ja sisäpaikallissijain tunnuksena esiintyvä konsonantti on alkuperäinen liudentumaton *s*. Siitä huolimatta esim. Budenz (Ugrische Sprachstudien II 44), Szinnyi (mts. 67) ja myöhemmin Ariste (mts. 47—48) ovat verranneet sitä permiläisten kielten elatiivin päätteeseen *ís*, *-st-* (*-sk-*) liudentuneeseen sibilanttiin; tästä päätteestä ks. lähemmin UOTILA PK 313—314 ja GULJAJEV Akademiija Nauk SSSR, Komi filial: Istoriko-filologičeskij sbornik 5 s. 131—141. Serebrennikov on yrittänyt sovittaa äänteellistä ristiriitaa edellyttämällä, että perm. *ś* olisi tulosta kahden latiivisuffiksin, *s:n* ja *i:n* (oikeammin **j:n*), sulaumasta, ks. mts. 27, 29. Tällaista kehitystä ei kuitenkaan voida todistaa, ja se on epätodennäköinen jo siitäkin syystä, että ko. perm. *ś*:llä ei ole lainkaan latiivisuffiksin luonnetta. Perm. kielten terminatiivin päätteellä *edž*, jonka affrikaattaosan sekundäärisenä varianttina esiintyy eräissä votjakin murteissa liudentunut *ž* ja *ś*:kin (vrt. JEMELJANOV Grammatika votjatskogo jazyka 125) ja jota Serebrennikov pitää »*ś*-latiivin» edustajana, on toista alkuperää ja kuuluu liudentuneeseen affrikaattaan palautuvien obinugrilaisten ja samojedilaisten latiivisuffiksien yhteyteen, ks. WICHMANN FUF XVI 162, Toivonen FUF XIX 164—165, HAJDÚ In memoriam Gedeon Mészöly 129 ja Congressus internationalis fenno-ugristarum Budapestini habitus 269—271, LIIMOLA Zur hist. Formenlehre des Wogulischen I 196. Eräiden syrjäänin adverbien ja postpositioiden yhdysperäisiin päätteisiin sisältyvällä *ś*:llä, jonka Serebrennikov tässä yhteydessä mainitsee, ei liioin ole latiivista funktiota. Niinpä sisäheittoisten muotojen *kiitśe*, *kiitśe* 'mihin' ja *setśe* 'sinne' morfeemien koostumus on seuraava: pronominiivartaloon on liittynyt *t*-suffiksi (nähtävästi sama, joka esiintyy transitiivin päätteessä *ti*) ja siihen taas peräkkäin elatiivin ja illatiivin päätteet: **ki+t+iś+e*, **se+t+iś+e*. Sanoissa *dirśi* 'jhk aikaan' ja *berśi* 'sitten' elatiivin päätettä seuraa *i*-suffiksi, tavallisesti latiiviseksi nimitetty. Sen asemesta muutamissa murteissa joskus tavattava *i* on hämärä, varmaankin myöhäistä kehittymää. Sikäli kuin tässä käsitellyillä muodoilla on latiivinen merkitys, se on kokonaan määrätynyt suffiksikompleksin viimeisestä komponentista; *ś*:llä ei ole siihen mitään osuutta. Näissä partikkeleissa havaittava tulosijan päätteeseen liittyminen erosijan päätteeseen ei ole sen kummempaa kuin esim. olosijan ja erosijan päätteeseen liittyminen tulosijan päätteeseen sm.-volg. kielten inessiivin (**s+na*, **s+nä*) ja elatiivin (**s+ta*, **s+tä*) päätteessä tai toisen esimerkin mainitaksemme ims. kielten eksessiivin synty: muodoissa *siintä*, *kotonta*, *palvelijanta* yms. on olosijan päätteeseen saanut jatkeeseen erosijan päätteeseen.

Perm. elatiivin *ś*:ssä on välistä haluttu nähdä myös sisäpaikallissijojen tunnus, joten siis *ś* tässäkin suhteessa osoittautuisi ims. *s*-suffiksin vastineeksi. Budenz, joka ei ottanut huomioon liudentumattoman ja liudentuneen sibilantin eroa, palautti perm. inessiivin *in*-päätteeseen asuun **iśn*, jonka *s* olisi sama kuin elatiivin *ś*, ks. Ugor alaktan 385. Samaa tapaan oletti FOKOS-FUCHS 1906 ilmestyneessä tutkimuksessaan A locativus-féle határozók a votjákban kehitystä *in* < **iśn*, ks. NyK XXXVI 210. Tämä selitys lienee nykyisin yleensä jo syrjäytynyt, mutta kuitenkin sitä näkyä epäroiden kannattavan Collinder, jonka mukaan on ajateltavissa, että perm. ines-

siivin $n < *śn$ tai $*sn$, ks. Introdution 160, Introduction 125. $ś$:n täydellinen kato tästä asemasta olisi odotuksenvastaista ainakin sen — tosin niukan — vertailu-aineiston valossa, joka koskee todistettavasti esipermiläisten, vartalonsisäisten sibilantin ja n :n yhtymien edustusta: syrj.-votj. $śiz$ 'tikka' ~ sm. $hā(ā)hnā$, lpN $čai'hne$, I $čāśni$ ~ $čāśni$, tšer. $šišto$ (alkup. $*śn$ -yhtymää edellyttävät lappi [lpI sn satunn.] ja perm. kielet; sm. hn on ilm. sananalkuisen h :n vaikutusta); votj. $kižniņi$ 'aivastaa' ~ lpN $gās'tet$, I $kašneđ$, mord. $kešna-$, $kešne-$, $kšna-$ < $*kišnā-$ (vrt. itälappi, votj.) t. $*kišnā-$ (vrt. länsilappi, mord.; mordva voi viitata myös $*śn$ -yhtymään); votj. $važ$, $vađž$ 'speltti' ~ ? sm. $vehnā$, mord. $viš$, $višā$, tšer. $βišto$, $βištō$ (sikäli kuin votj. sana kuuluu sm.-volg. sanojen yhteyteen, se edellyttää alkup. $*śn$:ää, sm. ja mord. sanat taas $*śn$:ää). Eiköhän suffiksaalisestakin $*śn$:stä olisi kantapermissä tullut lähinnä $ž$? Monessakin mielessä luonnollisin on se käsitys, että perm. inessiivi on sm.-ugr. $*na-$, $*nā$ -lokatiivin suoranainen jatkaja, vrt. esim. Szinnyei, mts. 56.

Wichmann, joka päättäväisesti vastusti sm.-volg. sisäpaikallissijain tunnuksen vertaamista perm. elatiivin $ś$:ään, katsoi viimeksi mainitun suffiksin jäävän vaille tyydyttävää selitystä, FUF XVI 162—163. Yksinäisenä pitää tätä päätettä myös syrjäniläinen tutkija Guljajev, mts. 141. Kymmenisen vuotta Wichmannin lausunnon jälkeen, Virittäjässä 1934 (s. 227—230), Ravila kuitenkin esitti päätteelle vastineen, nim. mordvan lukusana-adverbeissa $vešt$ 'kerran', $kavkst$ ($kavst$) 'kahdesti', $kolmākst$ ($kolmušt$) 'kolmesti', $niļekst$ 'neljästi' jne. esiintyvän $ś$ -aineksen. Samaa lähtöä olisivat myös suomen adverbit tyyppiä $kolmasti$ (murt. $kolmaisti$, Agr. $colmaiste$), $monasti$ (Et.-Pohjanm. $monāsti$, Agr. $monaiste$). Kannattaa huomauttaa, että syrjäänin lukusanojen elatiivimuotoja käytetään juuri samassa merkityksessä: $kikiš$ 'kahdesti', $kuimiš$ 'kolmesti' jne. Kaikki nämä eri kielten adverbit oli jo aikaisemminkin tavallaan yhdistetty (ks. Fokos-Fuchs, Über die adverbialen Zahlwörter im Syrjänischen, FUF XIII 6—22), mutta Ravila saattoi kysymyksen uuteen valoon osoittaessaan, että mordvan muodot eivät liudentuneen $ś$:nsä ja sitä edeltävän k :n vuoksi selity $sta-$, $stā$ -elatiivin pohjalta, niin kuin oli ajateltu, ja että mordvan $(k)śl-$ ja suomen $ist(i)$ -pääte ovat johdettavissa yhteisestä alkumuodosta $*išt$. Jos Ravilan lyhyt kirjoitelma on jäänyt vähälle huomiolle, kuten näyttää, niin tämä ei suinkaan aiheudu siitä, että se olisi vailla ansioita. Mord. ja perm. $ś$:n rinnastaminen tuntuu täysin mahdolliselta. Vaikeampi on ottaa kantaa kysymykseen, ovatko mord. $(k)śl$ -päänteen ja perm. elatiivin päätevariantin $št$ t -ainekset saman alkusuffiksin perintöä. Veisi liian pitkälle ryhtyä tässä tarkastelemaan perm. suffiksikompleksin jälkikomponentista esitettyjä käsityksiä, joista ks. Fokos-Fuchs, SUSA XXX, 14 s. 3, 10 ja FUF XVIII 205—206, Szinnyei, mts. 67, Wichmann, mts. 163, Uotila, mts. 314, Guljajev, mts. 138—141, RÉDEI Die Postpositionen im Syrjänischen unter Berücksichtigung des Wotjakischen 198, Serebrennikov, mts. 40, 60.

Hiljattain on Serebrennikov ehdottanut sm.-volg. kielten s-latiiville toistakin vastinetta perm. taholta. M. A. SAHAROVA ja N. N. SEL'KOV ovat panneet Kuolan syrjäänien murteesta muistiin muualla tuntemattoman suffiksin las , joka esiintyy

mm. seur. tapauksissa: *školas dore muni* 'meni koululle päin', *poštalas dore muni* 'meni postille päin', ks. Akademija Nauk SSSR, Komi filiaal: Istoriko-filologitšeskij sbornik 6 s. 140. Serebrennikovin mukaan tässä suffiksissa oleva *la* rinnastuu approksimatiivin päätteeseen *lai* (esim. *karlai* 'kaupunkiin päin') alkuosaan ja sen jälkikomponentti *s* on nähtävästi juuri *s*-latiin edustaja, ks. mts. 29. Kuolan murteen suffiksi on todella kiinnostava, ja vallankin koska sitä nyt on otaksuttu kielihistoriallisesti tärkeäksi elementiksi, on syytä käsitellä sitä lähemmin.

Mainittakoon aluksi, että Kuolan niemimaalla Lovozeron l. Luujaurin alueella asuvat syrjäänit ovat alkuisin Ižma-joelta; he käyttävätkin itsestään nimityksiä *ižemets*, *ižemka*, syrj. *ižvatas* 'ižmalainen'. Ensimmäiset siirtolaiset ovat tulleet 1880-luvulla, ks. Saharova — Selkov, mts. 130. Muutamia perheitä kulkeutui niin kauas länteen kuin entiseen Suomen Petsamoon, jossa T. E. Uotila teki 1930 tästä murteesta koko joukon muistiinpanoja, vrt. SUSA XLV, 7 s. 85. Näistä nykyisin Suomalais-ugrilaisen Seuran hallussa olevista merkinnöistä käy ilmi, että Petsamon syrjäänien kieli edusti tyypillistä Ižman murretta.

Saharova ja Selkov ilmoittavat *las*-suffiksia käytettävän postposition *dore* yhteydessä; tällä konneksiolla on sama merkitys kuin approksimatiivilla. S. 142 tekijät antavat ko. suffiksista lisätietoja. Se esiintyy myös liittyneenä persoonapronominiin: *melasdoram* 'minua kohti', *telasdorad* 'sinua kohti', *sīlasdore* 'häntä kohti', *milasdoranum* 'meitä kohti', *tilasdoraniđ* 'teitä kohti', *niļasdore* 'heitä kohti'. Nämäkin muodosteet merkitsevät samaa kuin approksimatiivimuodot *melañe* (sg. 1. p.), *telañiđ* (sg. 2. p.), *sīlai* (sg. 3. p.) jne. Voimme näistä tiedoista päätellä, että *las* edeltää aina sanan *dor* 'laita, ääri, sivu, ranta' illatiivia, joko absoluuttisen taivutuksen muotoa (*dore*) tai possessiivisuffiksilla varustettua muotoa (sg. 1. p. *doram*, sg. 2. p. *dorad*, pl. 1. p. *doranum*, pl. 2. p. *doraniđ*). Kaikki tämä osoittaa, että suffiksin *la*-osa ei olekaan taivutuselementti, joka rinnastuisi approksimatiivin tai konsekutiivin (esim. *va-la* 'vettä hakemaan') päätteeseen, vaan että se on tunnettu johdin, jonka erikoisuutena on liittyä juuri *dor*-sanana attributteihin; tämä *la* näyttää osoittavan jonkin alueen rajojen epämääräisyyttä ja toisaalta se antaa usein attribuutille adjektiivin luonteen, vrt. MAGDA A. KÖVESI A permi nyelvek ősi képzői 183, 187. Esim. (vrt. WICHMANN — UOTILA Syrj. Wb. 27—29, FOKOS-FUCHS Syrj. Wb. I 141—148) *jezla-dor* 'vieras paikka' (< *jez* 'vieras'), *kartala-d.* 'navetan puoli kartanoa' (< *karta* 'navetta, talli'), *ulīsla-d.* 'alapuoli, -osa' (< *ulīs* 'alapuoli, ala-'). Suffiksia käytetään mielellään sanapareissa, joiden jäsenet ovat toistensa merkitysvastakohtia: *banla-d.* 'etupuoli, oikea puoli'; *gugla-d.* 'selkäpuoli, nurja puoli'; *veškīdla-d.* 'oikea puoli'; *šūigala-d.* 'vasen puoli'; *hulna-d.* 'eteläpuoli'; *voīla-d.* 'pohjoispuoli'; *ortšīla-d.* 'ulkopuoli'; *piťškesla-d.* 'sisäpuoli'; *tala-d.* 'tämä puoli'; *tīla-d.* 'tuo puoli'. Lokaalisia suhteita merkitsevissä adverbeissa tapaamme monia *dor*-sanana sijamuotoja. Tässä yhteydessä huomautettakoon vain illatiivimuotoisista adverbeista kuten *gortla-dore* 'kotiin päin', *šulgalad.* 'vasemmalle' (*dore* = Ižman *dore*, so. absoluuttisen taivutuksen sg. illatiivi); *banla-doras* 'oikealla puolella; oikealle' (*doras* = sg. 3. p. poss.-suffiksilla varustettu sg. inessiivi-illatiivi). Komi-permjakissa on *la*-johdin yhdistynyt

kiinteästi jäljessä seuraavaan *dor*-sanana muotoon, jolloin on syntynyt *lador*-vartaloisia postpositioita: *ladore* (ill.), *ladoršai* (egressiivi), esim. *bid ladore* 'joka suuntaan', *kureg gid ladoršai* 'kanalan luota', ks. Rédei, mts. 62.

Yllä mainittu rakenne *gortla-dore* 'kotiin päin' ja Kuolan syrjäänien *školalas dore* 'koululle päin' eroavat toisistaan vain sikäli, että jälkimmäisessä on lisänä tutkittavamme oleva *s*. On ilmeistä, että tämä harvinainen aines on myöhäinen, paikallinen lisäke. Mahdollisia vertauskohtia sille ei ole esitettävissä varsin runsaasti. Ensinnä on harkittava, olisiko se peräisin *s*-konsonantin sisältävistä johtimista, joita syrjäänissä on useitakin, nim. *as-*, *es-* ja *is*-loppuisia nomininjohtimia. Niistä sopisivat merkityksen kannalta tähän yhteyteen hyvin esim. attribuutinjohtimina joskus tavattavat *is* ja (*e*)*s*: *ulis* 'ala-' (< *ul-* id.): *u. karen* '[nimitettiin] alakaupungiksi', *tallšes* 'täkäläinen' (< *tallše* 'tänne' t. *taiš* 'täältä; täältä oleva'): *t. mort* 'täkäläinen ihminen', ks. Kövesi, mts. 303. Eräät seikat kuitenkin panevat epäilemään tällaisen selityksen todennäköisyyttä. LYTGIN leimaa tutkielmassaan Az *-s* névszóképzők a permil nyelvékben (Budapest 1927) s. 18 kaikki mainitut syrjäänin suffiksit epäproduktiivisiksi. Myös teoksen *Sovremennyj komi jazyk* mukaan adjektiivinjohtin *es* on epäproduktiivinen (s. 162); *is*-suffiksin produktiivisuudesta ei kirjassa liene mainintaa. (Sen sijaan deverbaalisen substantiivin johtimen *as* [esim. *puktas* 'vihannekset' < *puktini* 'istuttaa'] sanotaan olevan niukasti produktiivinen, s. 157.) Olisivatko kuolleet tai heikosti produktiiviset johtimet voineet äkkiä elpyä uuden rakennetyypin keskeiseksi ainekeksi? Tärkeämpi kysymys on kuitenkin se, että jos *las*-suffiksin loppuäänne olisi derivatiivista alkuperää, niin kuinka se esiintyisi vain *dor*-sanana illatiivin eikä muiden sijojen yhteydessä, esim. nominatiivimuotoisissa konneksioissa **ulšlas-dor* 'alapuoli', **školalas-dor* 'koulun puoli'?

Tuntuu vaikealta otaksua muuta kuin että *s* on sama aines kuin monissa rakenteissa ilmenevä sg. 3. persoonan possessiivisuffiksi resp. persoonapäätte *s*. Voisiko *školalas dore-*, *šilasdore*-tapauksissa piillä possessiiviseen taivutukseen kuuluva illatiivin päätte *as* (vrt. sg. ill. + sg. 3. p. poss.-suff. *purt-as* 'veitseensä; [determinoivasti:] veitseen'), joka olisi seuraus postpositiorakenteen edellisen osan kongruovasta mukautumisesta jälkimmäiseen? Periaatteessa tällainen ilmiö ei ihmetyttäisi, sillä ovathan syrjääniläiset kielentutkijat todenneet eräistä muista murteista sekä pronomini- että adjektiiviattribuutin kongruenssia, vrt. V. A. SORVATŠEVA Akademiija Nauk SSSR, Komi filial: *Lingvističeskij sbornik* (1952) s. 42, 44, T. I. FROLOVA *ibid.* s. 57—58. *as*-päätteen agglutinointuminen *la*-johtimeen (*la* + *as*) tuskin sentään tulee kysymykseen, sillä jos tämä päätte olisi liittynyt muotoihin *školala*, *šila* yms., niin tuloksena ei varmaankaan olisi ollut *školalas*, *šilas*, vaan **školalaas*, **šilaas* (*aa* = *a_ia*); vrt. tähän Uotilan Petsamon syrjääneiltä merkitsemää adverbia *illaas* (< *illa* + *as*) 'ulos': *i. on mun?* 'etkö mene ulos?' Jos taas *školala-*, *šila*-tyyppiin johdoksiin olisi agglutinoinut nominatiivin yhteydessä esiintyvä, determinoivana aineksena erittäin yleinen sg. 3. persoonan possessiivisuffiksi-variantti *is*, odottaisimme muotoja **školalašis*, **šilašis*, vrt. Petsamon syrj.-murt. *illašis* (< *illa* + *is*) 'ulko(na)': *i. pemde* 'ulkona tulee pimeä' (= »ulkonsa pimenee»).

Agglutinaation tietä *las*-suffiksi ei ilmeisestikään ole syntynyt. Mutta jos otaksumme sen perustuvan kontaminaatioon, niin selitysvaikeudet näyttävät poistuvan. Postpositioihin, joita edeltää substantiivi tai persoonapronomini, liittyy usein possessiivisuffikseja, vrt. esim. Rédei, mts. 202—203. Ehkä tavallisimpia ne ovat juuri illatiivimuotoisissa postpositioissa, esim. (*pīzan vīle* ~) *pīzan vīlas* 'pöydälle, pöydän päälle', (*si dore* ~) *si doras* 'hänen luokseen'. Kuolan syrjäänimurre on käsiteltävänä olevassa tapauksessa aikaisemmin nähtävästi käyttänyt rinnakkain ilmaustyyppejä **školala dore* ~ **školala doras* 'koululle päin', **šila dore* ~ **šila doras* 'häneen päin', **mila dore* ~ **mila doranum* 'meihin päin', jne. Olettakaamme, että *las*-pääte on tulos näiden kahden tyyppin yhtymisestä, ts. **školala dore* + **školala doras* > *školalas dore*; **šila dore* + **šila doras* > *šilasdore*. Mikä olisi ollut sekaantumisen syyinä?

Jos postpositiorakenteen komponenttien kongruenssiin tähtäävä tendenssi olisi ollut vaikuttamassa, niin tämä pyrkimys on toteutunut: muodot *školalas*, *šilas* ovat etymologisessa katsannossa epäilemättä illatiiveja kuten niitä seuraava *dore*. On kuitenkin mahdollista, että kongruenssia ei ole tietoisesti tavoiteltu. Kontaminaatiopyrkimystä on pari muuta tekijää saattanut tehokkaammin edistää. *la*-suffiksilla substantiiveista ja sg. ja pl. 3. persoonan pronomineista muodostetut johdokset (*školala*, *poštala*; *šila*, *niła*) ovat Ižman murteessa (vrt. Wichmann—Uotila, mts. 393—395) homonyymisia samojen sanojen konsekutiivimuotojen (esim. *poštala* 'postia hakemaan', *šila* 'häntä hakemaan', *niła* 'heitä hakemaan') kanssa. Tämä yhteensattuma on esim. juuri rakenteissa **školala dore* ja **školala doras* kenties aiheuttanut hämmennystä: jos konneksion alkuosa assosioitui konsekutiiviin, niin koko rakenne muuttui sekavaksi sekä merkitykseltään että asianomaisen postposition rektion kannalta. *s*-päätteiset kontaminaatiomuodot taas ovat kaikista muista muodoista selvästi erillään, yksiselitteisiä.

Ehkä eniten ansaitsee huomiota seuraava näkökohta. Persoonapronomininit ovat Kuolan murteessa yhtyneet *dor*-vartaloisten illatiivimuotoisten postpositioiden kanssa sijamuotojen veroisiksi komplekseiksi, ts. postpositiosta on tullut taivutus-pääte. Tätä osoittaa ei ainoastaan s. 276 mainittujen rakenteiden *melasdoram*, *telasdorad*, *šilasdore* jne. komponenttien yhteenkirjoittaminen, vaan myös erityisesti se, että possessiivisuffiksien esiintyminen tai puuttuminen kyseisten rakenteiden lopusta noudattaa täysin Ižman murteen persoonapronominien taivutuksessa vallitsevaa kaavaa: 1. ja 2. persoonan muodot ovat possessiivisuffiksillisia, mutta 3. persoonan muodoista possessiivisuffiksi puuttuu. Esim. egressiivin muodot ovat seuraavat: *mešan-e*, *tešan-īd*, *šišān* (ei poss.-suffiksia), *mišan-num*, *tišan-nīd*, *nišan* (ei poss.-suffiksia), ks. Saharova—Selkov, mts. 147, Wichmann—Uotila, mts. 395. Uusi kaasumuoto, joka on agglutinoinut päätteekseen *dor*-vartaloisen postposition ja jolle voimme antaa nimen 2. approksimatiivi, on hyvä esimerkki analyttisten rakenteiden vielä myöhään tapahtuneesta tiivistymisestä synteettisiksi. Koska siis systeempakko johti siihen, että 3. persoonan pronomien 2. approksimatiivin muodot eivät saaneet päättyä possessiivisuffiksiin, niin tämä ilman muuta merkitsi sitä, että *dore*-

loppuinen rakenne (**šila dore*) löi laudalta *doras*-päätteisen (**šila doras*), joka varmaan oli melkoista harvinaisempikin. Persoonapronominien taivutuksessa tapahtunut kehitys ei ole voinut olla vaikuttamatta substantiivien ja *dor*-vartaloisten postpositioiden keskinäisiin suhteisiin; näin riippumatta siitä, että Kuolan syrjäänimurteen tutkijat ovat konneksioiden erilleenkirjoittamisesta (*školalas dore*, ei: **školalasdore*) päätellen käsittäneet ne analyttisiksi rakenteiksi. (Useissa syrjäänin murteissa postpositiot »käyttäytyvät» taivutuspäätteiden tavoin substantiivienkin yhteydessä, mikä on äänteellisin kriteerein todistettavissa, vrt. Rédei, mts. 202.) Possessiivisuffiksilliset *as*-päätteiset postpositiot ovat tavallisempia substantiivien jäljessä kuin persoonapronomineihin liittyvinä (vrt. esim. SCHLACHTER Studien zum Possessivsuffix des Syrjänischen 182, 188), ja onkin syytä olettaa, että rakenteiden *pižan viļe* 'pöydälle', *viļsko dore* 'kirkon luo' yms. kanssa yleisyydessä kilpailevat *pižan viļas*, *viļsko doras* aiheuttivat taustavoimana sen, ettei valinta tyyppien **školala dore* ja **školala doras* välillä ollut aivan helppo. Jälkimmäinen tosin oli persoonapronominien systeemissä vallitsevien suhteiden valossa tuomittu väistymään, mutta tämä toteutui vasta sen jälkeen, kun *doras*-postposition pääte oli tunkeutunut *dore*-loppuiseen konstruktion, sen *a l k u* komponenttiin. Näin syntynyt sekailmaus *školalas dore* kai vuorostaan aikaansai persoonapronominien puolella *šilasdore*-tyypin kehittymisen, ja *as*-suffiksi on näistä asemista, joissa sillä on erittäin suuri frekvenssi, yleistynyt kaikkiin persoonapronomineihin, esim. **mela doram* > *melasdoram*; **niļa dore* > *niļasdore*.

Lopputuloksemme on täten se, että *s*-latiivilla ei ole edustajaa permiläisellä taholla. Tämä käsitys lienee nykyisin jo varsin yleinen. Aiheellisesti on myös vakiintumassa kanta, että latiivin ja sisäpaikallissijain *s* kuuluu sm.-volg. kauden kehitystuotteisiin. Tuskin kukaan enää yhtyy Szinnyeihin, joka unkarin *alá* 'alle' ja *mögé* 'taakse'-tyyppisiä adverbjeja tulkitessaan päätyi pitämään niitä *s*-latiiveina (vrt. FUS² 59, NyH⁷ 134), katsottuaan aikaisemmin niiden voivan olla myös **j*- ja **k*-latiivien edustajia. Viimeksi mainittu vaihtoehto vaikuttaa unkarin vanhoissa kielenmuistomerkeissä esiintyvien muotojen valossa luultavimmalta, vrt. BÁRCZI A tihanyi apát-ság alapítólevele mint nyelvi emlék 193.

Kommt der *s*-Lativ in den permischen Sprachen vor?

VON ERKKI ITKONEN

Den finnisch-wolgaischen *s*-Lativ hielt man früher oft für eine abgeschliffene Variante der Translativendung *kse*. Diese Auffassung hat SETÄLÄ ÄH 167—169 als einen Irrtum erwiesen. Die Erklärung, dass das Kennzeichen der *fi*-wolgaischen inneren Lokalkasus sich aus dem *s* des Lativs entwickelt hat, ist mit gutem Grund in weiten Kreisen angenommen worden. Dieses nichtmouillierte konsonantische Element haben einige Forscher mit dem mouillierten *š* der Elativendung der perm. Sprachen verglichen, aber diese Nebeneinanderstellung ist sowohl lautlich als auch semantisch missglückt. Das perm. *š* hat keine Lativbedeutung, und einen »*š*-Lativ« hat es niemals gegeben. Zuweilen hat man vermutet, dass das perm. *š* früher auch das Kennzeichen der inneren Lokalkasus gewesen ist. Man hat u.a. erklärt, die perm. Inessivendung *in* habe sich aus der Form *šin* entwickelt. Das lautgeschichtliche Vergleichsmaterial, das zwar leider nur spärlich ist, steht diesem Gedanken entgegen. Ein als gut möglich erscheinendes Vergleichsobjekt für das *š* des perm. Elativs hat in den *fi*-wolgaischen Sprachen RAVILA Virittäjä 1934 S. 227—230 aufgezeigt.

Kürzlich hat SEREBRENNIKOV (Osnovnye linii razvitija padežnoj i glagolnoj sistem v uralskikh jazykah S. 29) die Annahme geäußert, dass das im syrischen Dialekt der Halbinsel Kola aufgezeichnete Suffix *las*, das z.B. in der Konnexion *školalas dore* 'in Richtung der Schule, auf die Schule zu' vorkommt, eine Entsprechung des *s*-Lativs enthält. Dasselbe Suffix tritt auch in der Deklination der Personalpronomen auf, nämlich in der sekundären Kasusform, die man den II. Approximativ nennen könnte, z.B. *melas-doram* 'auf mich zu', *šilasdore* 'auf ihn zu'. Der Verf. stellt fest, dass der Anfangsteil des Suffixes *las* das bekannte Ableitungssuffix *la* ist, das häufig in Attributen des Wortes *dor* 'Rand, Seite, Ufer' steht, z.B. *kartala-dor* 'Hinterhof in der Nähe des Kuhstalls' (< *karta* 'Kuhstall'). Sein Schlußteil *s* dage-

gen kann wohl nichts anderes sein als das Possessivsuffix der 3. Pers. Sg. Der Verf. nimmt an, dass in der Mundart von Kola, die zum *Izma*-Dialekt gehört, nebeneinander Konstruktionen mit den Postpositionen *dore* (III. Sg.) und *doras* (III. Sg. + Poss.-Suff. d. 3. Pers. Sg.) 'an, zu' gebraucht worden sind, z.B. **školata dore* ~ **školala doras*; **šila dore* ~ **šila doras*. Durch Kontamination dieser Konstruktionen könnte der heutige Ausdruckstyp *školalas dore*, *šilasdore* usw. entstanden sein. Die Formen der Personalpronomen im Dialekt von *Izma* sind in allen Kasus von zweierlei Typ: an die Formen der 3. Pers. Sg. und Pl. schließt sich kein Possessivsuffix an, aber die Formen der übrigen Personen sind mit dem Poss.-Suff. versehen. Von diesem Gesichtspunkt aus betrachtet ist es natürlich, dass bei der Bildung des II. Approximativs der Typ **šila dore* den Typ **šila doras* verdrängte, mit anderen Worten, dass zur Endung der deklinierten Form des Pronomens der 3. Pers. Sg. die Postposition ohne Possessivsuffix wurde. Die dem II. Approximativ entsprechende auf *dore* endende Konstruktion bürgerte sich auch in den Fällen ein, in denen die Postposition sich an ein Substantiv anschließt, aber da die mit dem Poss.-Suff. der 3. Pers. Sg. versehenen Postpositionen *doras*, *vilas* 'auf' usw. nach Substantiven sehr häufig sind, ist es verständlich, dass der Wettbewerb zwischen den Konstruktionen **školala dore* und **školala doras* erst mit deren Kontamination endete. Die Endung *as* ist aus den Konstruktionstypen *školalas dore*, *šilasdore*, in denen sie eine sehr grosse Frequenz hat, in alle Personalpronomen verallgemeinert worden, z.B. **mela doram* > *melas-doram*.

Wir gelangen somit zu dem Endergebnis, dass der *s*-Lativ keine Entsprechung in den permischen Sprachen hat. Das *s* des Lativs und der inneren Lokalkasus gehört offenbar zu den Entwicklungsprodukten der finnisch-wolgaischen Epoche.